

VWS OMGEVINGSANALYSE COVID-19

Analyseperiode 12:00 uur d.d.17 december – 12:00 uur d.d. 18 december

5.1.2e Directie Communicatie. Vragen? Mail naar 5.1.2e @minvws.nl

Wie is getroffen? (1 ^e ring)	Wie is betrokken? (2 ^e ring)	Wie voelt zich betrokken? (3 ^e ring)
<ul style="list-style-type: none"> Nederlanders overleden aan COVID-19 Mensen besmet met het virus Werknemers met stress en werkdruk door de crisis 	<ul style="list-style-type: none"> Familie, vrienden, omwonenden van getroffen Nederlanders Huisartsen GGD's 	<ul style="list-style-type: none"> Algemeen publiek Politici Vaccinatie-experts Longartsen

Samenvatting

- De dynamische nieuwsdag van gisteren eindigt met een stekelig debat waarin een geïrriteerde Kamer een geïrriteerde minister trof, aldus media. Toenadering tot elkaar wordt niet gevonden, hoewel de kamer 'schoorvoetend' de uitleg van de minister over de startdatum van het vaccineren in Nederland accepteert. Om het 'irritatieniveau' van gisteravond kracht bij te zetten, plaatsen media bij de artikelen over het debat een foto van minister De Jonge die nors kijkt en met de armen over elkaar zit.
- Niet alleen in beeld, maar ook in woord is ruimschoots aandacht voor alle 'stekeligheden': Wilders spreekt van een 'blamage'; Asscher meent dat de minister "echt niet in de positie is om zo te reageren"; en Klaver noemt De Jonge 'nalatig' en vindt in de 'woordenbrij' van de minister geen antwoorden op zijn vragen over de ICT-voorbereidingen door de uitvoerende partijen.
- De strijd tussen de frames 'sloomste jongetje van de klas' versus 'zorgvuldigheid staat voorop, het is geen wedstrijd!' heeft in de media niet direct tot een winnaar geleid, hoewel media donderdagmiddag en begin avond nog wel schrijven dat Nederland pas 8 januari start met vaccineren, en 'de rest van Europa' nog dit jaar. In kaarten van Europa beelden media het verschil in startdata tussen landen expliciet uit.
- GGD-GHOR directeur Sjaak de Gouw legt bij OP1 uit dat de GGD kiest voor zorgvuldigheid en veiligheid boven snelheid van vaccineren. De GGD wil de eerste week van vaccinatie gebruiken om te kijken of alles goed loopt.
- Experts uiten kritiek op de vaccinatiecommunicatie. Oud-RIVM-topman en emeritus hoogleraar vaccins aan het LUMC Ben van der Zeijst zegt over de website www.coronavaccinatie.nl: "die website snapt geen normaal mens". Hij noemt de huidige informatievoorziening over het vaccin 'amateuristisch'. Herman van der Weide, voormalig programmamanager vaccinatie bij de pokkenpandemie en Mexicaanse griep, vindt het niet goed dat tot nu toe vooral via de pers over het vaccin wordt gecommuniceerd. "Je moet mensen zelf aanspreken, maar nu gaat het via de media. Dat is niet oké. Mensen moeten het gevoel krijgen dat ze worden gezien." VVD-Kamerlid Hayke Veldman en PvdA-Kamerlid Lillianne Ploumen delen deze zorgen. Ploumen meent dat minister De Jonge 'al voor de zomer' had moeten starten met een campagne.
- Trouw stelt dat een merendeel van de Nederlanders het niet eens is met minister De Jonge, die eerder heeft gezegd dat gevaccineerden geen voordelen moeten krijgen. Uit onderzoek onder 1.640 Nederlanders (uitgevoerd door TU Delft, Erasmus Universiteit Rotterdam, RIVM, Universiteit Maastricht en Roskilde University) blijkt namelijk dat 70% vindt dat mensen die zich hebben laten inenten meer vrijheden mogen genieten. "Nu de vaccins binnenkort arriveren is het relevant om de discussie daarover nu al te beginnen. Uiteindelijk gaat het om een politiek besluit", vindt onderzoeker Niek Mouten van de TU Delft. Trouw begint de discussie vanochtend alvast en kopt 'Krijgen ingeënte bewoners van verpleeghuizen privileges?'. ActiZ vindt dat gevaccineerde verpleeghuisbewoners geen privileges moeten krijgen.
- Voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Artsen voor Longziekten en Tuberculose Leon van den Toorn vindt het 'geen goed plan' dat juist kwetsbare groepen géén mondkapje dragen. "Wij begrijpen dat een mondkapje voor een patiënt die het toch al benauwd heeft zeer onaangenaam kan zijn. Vaak gaat dit om wat oudere mensen met zuurstoftekort. Als die kwetsbare mensen corona krijgen, zijn wij bang dat het verkeerd afloopt." Veel longartsen maken zich zorgen om het lot van longpatiënten én om een verdere verspreiding van het virus.

Karakterisering

- Media zetten de vaccinstartdata van Europese landen naast die van Nederland, al dan niet met een kaartje van Europa.
- Verschillende media gebruiken een ANP-foto van een enigszins nors kijkende minister De Jonge (armen over elkaar) om te benadrukken dat het een 'stekelig' debat was -zowel aan de zijde van het kabinet als aan de zijde van de Kamer.

SISOS (Slachtoffers – Identiteiten – Schade – Oorzaken – Scenario's)
Slachtoffers

- Vorige week zijn naar schatting 3.550 mensen overleden, 450 meer dan gebruikelijk voor deze periode van het jaar. Vergeleken met een week eerder stierven er ongeveer 50 mensen meer, meldt het CBS. Sinds de laatste week van september zijn er volgens het CBS 5.300 meer mensen overleden dan je zou verwachten in deze periode. Tijdens de eerste golf lag deze oversterfte fors hoger, naar schatting op bijna 9.000.

Identiteiten

- President Macron** gaat in zelfisolatie, omdat hij besmet is met corona. Afgelopen week had hij met veel leiders contact.

- In woonzorgcentrum Sonneburgh in Rotterdam heerst een corona-uitbraak: ruim 110 mensen (80% van de bewoners) zijn besmet met het virus en 18 inwoners zijn in korte tijd overleden.

Schade

- Uit een **CNV-enquête** onder 7.000 leden blijkt dat werknemers massaal last hebben van stress en werkdruk als gevolg van de crisis. "Er is sprake van een nationale somberheid", zegt CNV-voorzitter Piet Fortuin. De helft van de werkenden 'ziet het niet meer zitten', stelt Fortuin. "Door het thuiswerken missen mensen sociale contacten, sommigen vereenzamen. En de balans tussen werk en privé is moeilijk. [...] En dan is er nog de stress of mensen hun baan behouden." Ook **VNO-NCW** ziet dat het een zwaar jaar is. "Dat geldt voor werknemers en voor ondernemers."

Informatiebehoefte

Welke informatie vragen leven er bij getroffen?

- De uitzending van Omroep Max over de campagne [Aandacht voor elkaar](#) trekt gemiddeld 407.000 kijkers. Mensen op social media geven aan dat dit 'best weinig' is. De website van Aandacht voor elkaar behaalt circa 900 duizend views.
- Op de social kanalen van minister De Jonge geeft men aan te wachten op een livestream of FAQ waarin vragen over het vaccin worden beantwoord. Er komen vragen binnen zoals; "Wordt vaccineren verplicht?" en: "Waarom zetten we ons leger niet in om te testen/vaccineren?"

Hoe wordt het incident omschreven (welke facts en figures worden benoemd)?

- Het aantal ic-bedden in Nederland is inmiddels geleidelijk opgeschaald naar 1.233, meldt het **Landelijk Coördinatiecentrum Patiënten Spreiding**. Dat is inclusief enkele reservebedden.
- De **koning van Zweden Carl Gustaf** erkent dat de corona-aanpak van het land is mislukt. In een eindejaarsinterview van de openbare omroep SVT vertelt de koning van mening te zijn 'als land gefaald te hebben. "Wij hebben een hoog aantal doden, en dat is verschrikkelijk. Het Zweedse volk heeft moeten lijden onder zware omstandigheden."
- Op social media worden initiatieven gedeeld onder de noemer van **#aandachtvoorelkaar**. Voorbeelden van acties vanuit het hele land worden in beeld en met filmpjes gedeeld. Ook omroepen aan mensen om wat 'aandacht voor elkaar' te hebben. Verdrietige verhalen die via de website binnenkomen, zijn doorverwezen naar de Luisterlijn.
- **België** denkt na over maatregelen om te voorkomen dat grote aantallen Nederlanders in België komen winkelen. De kwestie staat op de agenda van de leiders van de zes Belgische regeringen die vrijdagmiddag weer coronacrisisberaad hebben belegd. Nu de winkels in Nederland zijn gesloten, wijken Nederlanders misschien uit naar België, vrezende de Belgische autoriteiten. Maar de sluiting van de grens met Nederland is "zo'n verregaande maatregel" dat die tot dusver "niet aan de orde" was, zei het Belgische ministerie van Binnenlandse Zaken eerder. Al kan dat wel snel veranderen, merkte het ministerie ook op. NB: de **Belgische detailhandelorganisatie Comeos** laat zojuist weten dat 'Nederlanders van harte welkom zijn om in België te komen winkelen'.

Onderzoeken

- Uit een **onderzoek door Franse Artsen** blijkt dat Covid-19 een veel ernstigere ziekte is dan de griep. Covid-19 komt er op alle fronten ernstiger uit. Patiënten moesten twee keer zo vaak aan de beademing, ze lagen gemiddeld twee keer zo lang op de IC en ze kwamen veel vaker in acute ademnood (27% tegenover 17%).
- Een **studie door het Consortium Onderzoek Huisartsgeneeskunde** (onder de helft van alle huisartspraktijken) toont aan dat huisartsen tenminste 1.566 oudere en kwetsbare coronapatiënten niet naar het ziekenhuis hebben doorverwezen tijdens de eerste golf, waardoor zij thuis, in een verpleeghuis of in een hospice stierven. Huisartsen hebben hierdoor onbedoeld een grote rol gespeeld in het voorkomen van het 'zwarte scenario' in ziekenhuizen. De huisartsen vroegen aan zeker 1.030 oudere coronapatiënten of ze überhaupt nog naar het ziekenhuis wilden. Daarvan zei 59% expliciet 'nee'; 52% werd door de huisarts lichamelijk te kwetsbaar bevonden om baat te hebben bij een ziekenhuisopname. "Dat zou zinloos zijn geweest", zegt **hoogleraar huisartsgeneeskunde Jochen Cals**, die de studie leidde. Sommigen van de 1.030 oude coronapatiënten met wie de huisarts een 'behandelwens-gesprek' voerde, overleefden Covid-19 alsnog. "De gerapporteerde overwegingen van de huisarts om in overleg met patiënt en mantelzorg niet voor ziekenhuisbehandeling te kiezen, kan worden gebruikt voor toekomstige Covid-19-zorg."
- Uit een representatief **onderzoek onder 1.640 Nederlanders (uitgevoerd door TU Delft, Erasmus Universiteit Rotterdam, RIVM, Universiteit Maastricht en Roskilde University)** blijkt dat een meerderheid (70%) vindt dat mensen die zich hebben laten inenten meer vrijheden mogen genieten. Onderzoeker Niek Mouten van de TU Delft onderstreept dat zelfs 53% van de mensen die zich niet laten vaccineren zo'n regeling acceptabel vindt: "Dat vind ik heel bijzonder". In de vraagstelling is uitgegaan van het moment dat iedereen de kans heeft gekregen om de coronaprik te halen. Volgens Mouten zien velen het vaccinatiebewijs als een vorm van beloning voor sociaal goed gedrag en als een acceptabele en proportionele vorm van overheidsingrijpen. "De nadelen voor de mensen die het vaccin niet nemen zijn klein en de voordelen voor de maatschappij zijn groot als het helpt om sociale en economische activiteiten op gang te houden", aldus de onderzoeker. Tegenstanders van het vaccinatiebewijs vinden schending van de privacy het grootste bezwaar. Andere minpunten zijn de fraudegevoeligheid en de mogelijkheid dat het vaccinatiebewijs tot een tweedeling in de maatschappij leidt. Mouten meent dat met de uitkomst van het onderzoek beleidsmakers al kunnen gaan kijken naar de juridische haalbaarheid van een vaccinatiebewijs. "Nu de vaccins binnenkort arriveren is het relevant om de discussie daarover nu al te beginnen. Uiteindelijk gaat het om een politiek besluit."

Vaccineren Nederland

- Het RIVM meldt dat de GGD begint op 8 januari met het 'kleinschalig' vaccineren van mensen met het Pfizer-vaccin. Wie er in de eerste dagen worden gevaccineerd tegen corona, waar en om hoeveel mensen het gaat, wil het RIVM donderdagavond niet zeggen. Uiterlijk 11 januari zal de GGD op drie locaties in het land gaan vaccineren. Dat wordt vervolgens binnen uiterlijk een week uitgebreid naar 25 locaties.
- **Vaccinontwikkelaar Pfizer** zegt dat de levering van 500.000 doses van het coronavaccin nog voor het einde van het jaar geen probleem is. Het kabinet maakte donderdagavond bekend dat die eerste partij vaccins naar verwachting nog in 2020 geleverd wordt, waarna vanaf 8 januari volgend jaar wordt begonnen met inenten. De levering wordt verwacht kort na het besluit van de Europese Commissie over de toelating van het vaccin. Eerder op de middag meldde Pfizer dat het bedrijf eerst een kleinere levering van 10.000 doses aan Nederland doet. "Wanneer er begonnen wordt met vaccineren is aan het kabinet", aldus een woordvoerder van Pfizer. Of dat betekent dat die snelle levering van 10.000 doses samengevoegd wordt met de grotere levering van 500.000 doses, kan hij niet zeggen. "In theorie zou het kunnen dat we morgen een telefoontje krijgen, met de vraag die twee leveringen samen te voegen."

Vaccineren Europa

- Het inenten met het eerste coronavaccin begint in de hele Europese Unie op 27, 28 en 29 december. Dat zegt voorzitter **Ursula von der Leyen van de Europese Commissie**. "We beschermen onze burgers samen", twittert ze.
- De **EMA** maakt bekend dat het besluit over goedkeuring van het vaccin van Moderna niet op 12 januari, maar al zes dagen eerder valt. Het EMA zegt dat het bedrijf eerder dan gepland extra gegevens heeft verzonden. Reden voor EMA 'een buitengewone vergadering te plannen op 6 januari om zijn beoordeling af te ronden, indien mogelijk'.
- De **Europese Commissie** is dicht bij de aankoop van nog een vaccin. De verkennende gesprekken met het Amerikaanse Novavax zijn afgerond. De commissie wil 100 miljoen doses kopen en een optie op nog eens zoveel. De commissie onderhandelt namens de EU-lidstaten. De vaccins worden op grond van hun aantal inwoners over de landen die meedoen verdeeld. Er zijn inmiddels contracten gesloten met zes leveranciers, onder wie Pfizer-BioNTech.
- **België** ent 'onmiddellijk na Kerstmis' de eerste mensen in tegen het coronavirus. Dat heeft minister Frank Vandenbroucke (Volksgezondheid) aangekondigd. Dan moet fabrikant Pfizer-BioNTech wel woord houden en volgende week al een eerste 'symbolische' partij vaccins leveren. België zou volgende week al mogen rekenen op 10.000 doses, zei Vandenbroucke eerder. Dat is genoeg voor 5.000 mensen.
- In **Frankrijk** krijgen de ouderen en kwetsbare groepen voorrang boven het zorgpersoneel. Premier Jean Castex verwacht in de laatste week van het jaar te kunnen beginnen met vaccineren. Hij benadrukt wel dat het daarbij om kleine hoeveelheden gaat en schat in dat tussen de 100 en 200 mensen nog dit jaar kunnen worden ingeënt.
- Woensdagavond heeft de **Duitse minister van Volksgezondheid Jens Spahn** de start van de Duitse vaccinatiecampagne genoemd: 27 december. Aanvankelijk zal eerst het medisch personeel worden ingeënt, daarna ouderen in verpleeghuizen en langdurig zieken aan de beurt. Ze zullen door mobiele teams worden geprikt.
- Het **Italiaanse** vaccinatieprogramma gaat naar verwachting eind december symbolisch van start. Het wordt daarna begin januari opgevoerd, zei de verantwoordelijke Italiaanse topfunctionaris Domenico Arcuri in een interview met de krant *Corriere della Sera*. Mensen die werken in de gezondheidszorg en bewoners van verpleeghuizen komen eerst aan de beurt. Bij een tweede vaccinatieperiode, later in 2021, worden miljoenen ouderen en mensen met cruciale beroepen ingeënt. Het gaat onder meer om agenten, docenten en gevangenispersoneel.
- In **Polen** ligt de prioriteit bij zorgwerkers, verplegend personeel, dienstverleners zoals politie en brandweer en 65-plussers. Ook dit land rekent erop de eerste mensen eind december te kunnen vaccineren. Hetzelfde schema wordt in **Hongarije** gevolgd. Dat land zet echter als enige EU-land ook in op het Russische Sputnik V-vaccin. De zorg krijgt hier eveneens voorrang.
- **Griekenland** verwacht op 27 december te beginnen met het inenten van mensen tegen het coronavirus. Premier Kyriakos Mitsotakis zei vrijdag dat het vaccineren begint in ziekenhuizen in Athene en Thessaloniki.
- **Spanje** begint op 27 december met het vaccineren van burgers tegen het coronavirus. De Spaanse minister van Volksgezondheid, Salvador Illa, zegt dat de eerste doses van het vaccin van Pfizer en BioNTech op 26 december aankomen in het land.

Overige vaccinontwikkelingen

- **22 Nederlandse ziekenhuizen, waaronder alle universitaire ziekenhuizen**, onderzoeken de werking van het tuberculose-vaccin tegen Covid-19. Het tuberculose-vaccin kan mogelijk zelfstandig als coronavaccin gebruikt worden en anders zou het de werking van andere vaccins kunnen versterken en verlengen. Het vaccin wordt getest op ongeveer zesduizend mensen. **Professor Mihai Netea**, hoogleraar experimenteel interne geneeskunde aan het Nijmeegse Radboudumc, die het onderzoek mede aanstuurt, laat weten dat het onderzoek op zijn laatst in mei is afgerond.
- De **Amerikaanse vicepresident Pence** laat zich live op televisie inenten tegen het coronavirus. Hij krijgt de prik vrijdag in het Witte Huis in Washington, bevestigde zijn woordvoerder na berichten in Amerikaanse media.
- De **Amerikaanse** toezichhouder op geneesmiddelen FDA staat op het punt om het vaccin van producent Moderna toe te laten op de Amerikaanse markt. Een commissie van experts heeft het middel al goedgekeurd, met 20 stemmen voor, 0 tegen en 1 onthouding. De voordelen wegen bij mensen boven de 18 zwaarder dan de nadelen, oordeelt het panel. Het Moderna-vaccin is volgens de producent zelf 94 procent effectief.

- De **Belgische staatssecretaris Eva de Bleeker** heeft via Twitter per ongeluk de prijzen verkapt van de zes vaccins die de Europese Commissie namens de EU-landen heeft aangekocht. De prijzen zijn geheim, omdat fabrikanten bijvoorbeeld andere klanten dan moeilijk meer in rekening kunnen brengen. Het ene vaccin is veel duurder dan het andere. Het Pfizer.BioNTechvaccin is met 12 euro per dosis aan de prijzige kant. Een andere koploper, Moderna, rekent zelfs 18 euro per dosis. Dat is ruim tien keer zoveel als het vaccin van AstraZeneca, dat wat langer op zich laat wachten. Het Belgisch parlement wil van De Bleeker weten of ze de vertrouwensregels van de Europese Commissie heeft geschonden.
- **DENK-Kamerlid Tunahan Kuzu** berekent aan de hand van het overzicht van Eva de Bleeker wat Nederland kwijt is voor de 57,9 miljoen vaccins, namelijk: ruim 465 miljoen euro.

Wat zien, ruiken, voelen, horen, proeven mensen (zintuigelijke waarnemingen)?

- Zo'n twee derde van de mantelzorgers van mensen met dementie zeggen zwaarder belast te zijn dan normaal, als gevolg van de coronacrisis, meldt **Alzheimer Nederland** op basis van onderzoek onder ruim 3.500 mantelzorgers. De oorzaak voor de toegenomen druk op mantelzorgers is volgens de koepelorganisatie het wegvallen van professionele ondersteuning. Zo'n 45% van de mantelzorgers krijgt in de coronacrisis minder steun van de dagbesteding en vrijwilligers. Bij 20 procent van de mantelzorgers viel de zorgmanager weg. Daardoor waren mantelzorgers van mensen met dementie de afgelopen maanden vaak op zichzelf aangewezen, aldus Alzheimer Nederland. En dat terwijl mantelzorgers voor een dementerende naaste gemiddeld evenveel tijd kost als een fulltime baan. Partners van iemand met dementie zijn gemiddeld zelfs 65 uur per week kwijt aan de zorg. Het merendeel van de mantelzorgers heeft veel problemen om dagelijkse activiteiten te combineren met zorgtaken. Zodoende geeft 28% van de mantelzorgers aan de zorg nog maar een jaar langer vol te houden. **Gerjoke Wilmink**, directeur-bestuurder van Alzheimer Nederland: "Als overbelaste mantelzorgers uitvallen, staan mensen met dementie in de kou. We moeten beter voor onze mantelzorgers zorgen. Juist nu moeten beleidsmakers, gemeenten, zorgaanbieders en zorgverzekeraars creatief zijn en samenwerken aan voldoende passende ondersteuning voor mantelzorgers en mensen met dementie."
- **Longarts Hans in 't Veen (Franciscus Gasthuis & Vlietland Rotterdam)** zegt: "We merken dat veel patiënten het mondkapje in de spreekkamer willen afzetten."

Waarneembaar gedrag (schadebeperking)

Wat doen of laten getroffenen en betrokkenen?

- Vandaag start de **campagne 'Support de Zorg'** waarmee personeel wordt geworven om het personeelstekort in de zorg op te vangen. "We zijn gewend om vakanties en griepgolven met elkaar op te vangen", zegt **Mariëlle Steeneveld** van Coloriet. "Maar in deze coronamarathon houd je dat niet vol." Hiermee moet, volgens Steeneveld, worden voorkomen dat de zorg nog verder wordt afgeschaald.
- **Reisorganisaties als TUI, Corendon en Sunweb** schrappen voorlopig alle vakantievluchten, nu sinds woensdag voor de hele wereld een oranje reisadvies geldt. Veel landen kregen al code oranje, maar nu worden ook toeristenvluchten naar de Canarische Eilanden en de Antillen niet meer aangeboden.
- Zo'n dertig actievoerders van **Extinction Rebellion** blokkeren vrijdagochtend twee ingangen op Schiphol. De actiegroep is het niet eens met de voorkeursbehandeling die de luchthaven in de coronacrisis zou krijgen. De marechaussee is einde ochtend begonnen met het wegvoeren van de actievoerders. Een dozijn van hen is aangehouden.
- In de kinderopvang is gemiddeld 30% van het normale aantal kinderen toch aanwezig. Er zijn zelfs locaties met uitschieters tot 60%. In het voorjaar schommelde het gemiddelde rond de 20%. "Ouders zijn soms creatief om kinderen toch te kunnen brengen", zegt Emmeline Bijlsma, voorzitter van de **Brancheorganisatie Kinderopvang**. "We controleren geen werkgeversverklaringen en gaan uit van vertrouwen. Maar soms lijken ouders de cruciale beroepen wat snel te gebruiken", reageert Otto Heijst, bestuurder van Impuls in Amsterdam.

Betekenisgeving

Welke oproepen en waarschuwingen worden gedaan?

- **Voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Artsen voor Longziekten en Tuberculose Leon van den Toorn** waarschuwt dat de uitzonderingsregel op de mondkapjesplicht extra levens kan kosten: niet alleen onder deze kwetsbare patiënten, maar ook in hun omgeving.
- **Internist/oncoloog van Ziekenhuisgroep Twente Ester Siemerink** roept mensen met lichamelijke klachten op zich vooral te melden bij de huisarts. "Kanker is bij een grote groep patiënten goed behandelbaar, maar belangrijk is dat we er snel bij zijn. Uitstel betekent dat het ziektebeeld ernstiger kan worden, met als gevolg een ongunstiger prognose." Deze behandelingen gaan gewoon door, dus er is voor mensen geen enkele reden om 'terughoudend' te zijn.
- **KLM-directeur Pieter Elbers** roept Nederlanders op om niet-noodzakelijke reizen te mijden. "Dat is een richtlijn van de overheid, en die volgen wij", zegt Elbers.

Welke emoties, waardeoordelen, kwalificaties, kritiek, steun worden gegeven?

- **Voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Artsen voor Longziekten en Tuberculose Leon van den Toorn** vindt het 'geen goed plan' dat juist kwetsbare groepen géén mondkapje dragen. "Wij begrijpen dat een mondkapje voor een patiënt die het toch al benauwd heeft zeer onaangenaam kan zijn. Vaak gaat dit om wat oudere mensen met zuurstoftekort. Als die kwetsbare mensen corona krijgen, zijn wij bang dat het verkeerd afloopt." Veel longartsen maken zich zorgen om het lot van longpatiënten zelf én om verdere verspreiding van het virus.
- **NVIC-voorzitter Diederik Gommers** zegt over uitkomst van de studie door het Consortium Onderzoek Huisartsgeneeskunde dat het "ons op de IC's een hoop werk heeft gescheeld dat de huisartsen met de oudere patiënten

zijn gaan praten over opname. Dat praten met oudere patiënten vooraf had altijd al moeten gebeuren maar nu gebeurde het echt, onder druk van de omstandigheden. We hadden misschien te weinig IC-bedden gehad als alle 75-plus-coronapatiënten ook waren gekomen. Je zag ook dat gedurende de crisis de gemiddelde leeftijd van de Covid-19-patiënten die we opnamen op de IC steeds iets lager werd. Eerst nog wel tachtigplussers, later niet meer."

- Het **commentaar van Trouw** vindt dat 'Minister Van Ark die in oktober de ziekenhuizen al verplichte om met meer informatie te komen, moet daarom ingrijpen en werken aan een noodmaatregel'. Waarom was dat landelijk overzicht van de ziekenhuisbedden er tijdens de eerste golf niet (hard nodig), en waarom is die er nu nog steeds niet (nog steeds hard nodig)? "...waardoor her en der in het land urgente en minder urgente patiënten langer dan normaal moeten wachten op hun zorg'. Ziekenhuizen houden hun deuren dicht voor andermans patiënten. De Nederlandse Zorgautoriteit zegt dat "de urgentie niet bij iedereen goed duidelijk is". Waar het precies stukt, is onduidelijk, schrijft Trouw. Ook 'veelzeggend' is het dat de zorgverzekeraars weinig van zich laten horen in deze kwestie.
- **Internist/oncoloog van Ziekenhuisgroep Twente Ester Siemerink** maakt zich grote zorgen over alle tumoren die tijdens de crisis niet ontdekt zijn en worden.
- "De rek is eruit", zegt **Gjalt Jellesma, voorzitter van de ouderbelangenvereniging Boink**. "Logischerwijs vinden vaders en moeders zich op over de argumentatie die coronaminister Hugo de Jonge gebruikt voor deze maatregel. Ze snappen niet dat scholen en de opvang dicht moeten omdat ouders te vaak naar kantoor zouden gaan. Ook is de angst voor het onbekende virus verdwenen. Anders dan tijdens het begin van de pandemie durven ouders hun kind nu naar de opvang te brengen."
- **KLM-directeur Pieter Elbers** zegt dat er geen verbod op vliegen is, en dat zijn bedrijf ook als taak heeft om de infrastructuur in stand te houden. "We kunnen passagiers als luchtvaartmaatschappij bovendien niet om bewijsvoering vragen om te kijken of hun vlucht echt noodzakelijk is. 'We' moeten dit samen doen", vindt Elbers. "Toen we de drukte [afgelopen weekend] zagen hebben we ook gehandeld."
- **Advocaat reisrecht Frederique Mackay-Beins** en **advocaat privacyrecht Els Doornhein** van De Vos & Partners stellen dat een reisverklaring 'onhaalbaar' is. "Er is ook geen sprake van een vliegverbod. Aan Schiphol en luchtvaartmaatschappijen kan al helemaal niet gevraagd worden om te controleren of passagiers een geldige reden hebben om aan boord te stappen", aldus de twee advocaten.
- **Ton Wilthagen, hoogleraar Arbeidsmarkt Tilburg University**, vindt dat we tijdens deze nieuwe lockdown de meest kwetsbare groepen goed in het 'vizier' moeten houden. In heel Europa hebben jongeren het zwaar hebben, vooral jongeren die op dit moment werkloos zijn. Zij hebben het meest last van eenzaamheid, spanningen en depressie. Op basis van SCP-onderzoek weet Wilthagen dat de mensen waar we in Nederland 'alert' op moeten zijn, mensen met een flexibel dienstverband zijn in een sector die naar verwachting gaat krimpen. Dit zijn veel mensen met een migratieachtergrond, mensen die lager zijn opgeleid en mensen met een arbeidsbeperking.

Prikprivileges

- **Trouw** schrijft dat het merendeel van de Nederlanders (70%) die voor zogenoemde 'prikprivileges' is, het niet eens is met minister De Jonge, die eerder heeft gezegd dat gevaccineerden geen voordelen moeten krijgen. Alhoewel hij hier wel advies over heeft gevraagd aan een ethische commissie. Een meerderheid van de Nederlanders denkt dus anders dan minister De Jonge, concludeert de krant.
- **ActiZ** stelt dat niet-gevaccineerde bewoners gewoon naar de koffietafel mogen. Er geldt immers geen vaccinatieplicht. Andersom mogen bewoners niet eisen dat alleen een ingeënte medewerker hen verzorgt. Oftewel: volgens ActiZ zijn er voor bewoners die een prik halen geen privileges.
- **Berber Bijma, voorzitter van de Stop Onnodige Vrijheidsbeperking In De Zorg (Sovidz)** en **Brenda Frederiks, universitair docent gezondheidsrecht aan het Amsterdam UMC** vinden dat zorginstellingen, bewoners en familie open met elkaar moeten praten over hoe om te gaan met de vaccinaties. Gebeurt dat niet, dan zijn vaccinaties volgens hen eerder een extra bron van onrust dan een stap naar meer vrijheden. Bijma en Frederiks vragen zich wel af of die open gesprekken er komen. "Ik heb veel mails gelezen van mensen van wie de partner of een van de ouders in een verpleeghuis woont en waar een gesprek over de bezoekregelingen niet mogelijk was", zegt Bijma. "Familie werd als indringers gezien. Nu komt er opnieuw een lastige discussie, over vaccineren. Wat als een bewoner niet wil, wordt er dan druk uitgeoefend, of dwang?" Zo'n antwoord begint met openheid, vindt Bijma; een gesprek met bewoners en familie. "Dit is ook de insteek van de handreiking bezoekregeling die de sector zelf heeft opgesteld."

Vaccinatieplanning -duiding door media

- "De eerste Nederlandse vaccinatie vindt pas op 8 januari plaats, meldde zorgminister Hugo de Jonge", kopt **ANP**.
- "Daarmee wijkt Nederland definitief af van de koers van de Europese Unie. Voorzitter van de Europese Commissie Ursula von der Leyen meldde eerder deze donderdag dat EU-lidstaten op 27, 28 of 29 december met het vaccinatieproces kunnen beginnen", schrijft **NU.nl**.
- **Arjan Noorlander (NOS)**: [Een debat] "had minister De Jonge niet meer verwacht, want er was vandaag onrust over uitspraken dat het allemaal een paar weken langer kan gaan duren omdat zorgvuldigheid belangrijker is dan snelheid en dan gaat het niet om een paar weken en toen inderdaad de voorzitter van de EC Von der Leyen vandaag dan ook nog zei 'laten we eind december vast beginnen met vaccineren'. Ja, toen werd de TK helemaal ongerust, want hoe kan het nou dat Nederland dan pas misschien ergens in de tweede helft van januari de eerste prikken gaat zetten. Maar volgens minister De Jonge wordt het niet zo laat. Hij liet vandaag weten dat het op 8 januari gaat beginnen met een klein aantal, vooral ook als symbolische daad om te laten zien dat het begonnen is en daarna komt het langzaam op gang."

- **Inge Legton (Telegraaf):** "Minister De Jonge zit behoorlijk met zijn vingers tussen de deur. Doordat kabinet op laatste moment GGD ipy huisartsen de eerste prikken laat zetten is vaccinatie nu afhankelijk van it-systeem GGD. En dat systeem is niet bijster robuust." + "Volgens De Jonge gaat het om hetzelfde it-systeem waarmee de GGD ook de testen registreert. Jawel, dat is het systeem dat er eerder al een paar keer uitklapte."
- **Bas Paternotte (TPO):** "Jesse Klaver heeft nu 5 keer aan Hugo de Jonge gevraagd wanneer opdracht werd gegeven voor bouw ICT-systeem om vaccinatie te begeleiden. 20 minuten later nog steeds geen antwoord."
- **Pim van den Dool (NRC):** "Verweer De Jonge: ICT-systeem GGD aanpassen kost tijd en ik heb daar begrip voor. Hij mist het punt dat er al lang een goed landelijk digitaal registratiesysteem voor Covid had moeten zijn en dat VWS dat had kunnen regelen."

Reactie op vaccinplanning vanuit het veld

- De vereniging van specialisten ouderengeneeskunde **Verenso** maakt zich geen grote zorgen over de precieze datum waarop Nederland begint met vaccineren. "Het is fijn als dat snel kan, maar zorgvuldigheid is het meest belangrijk", aldus een woordvoerder. "Artsen kunnen zich vanaf de goedkeuring van het vaccin door de EMA buigen over de precieze werking en bijwerkingen", aldus de woordvoerder van Verenso. "Het is belangrijk dat zij zich goed informeren, omdat ze straks ook een voorlichtende rol hebben richting hun patiënten." Ze kan zich wel voorstellen dat het voor ouderen vervelend kan zijn dat nog niet duidelijk is wanneer precies begonnen kan worden met vaccineren.
- **Zorgbond NU'91** vindt het goed dat er duidelijkheid komt over een startdatum voor het vaccineren van zorgmedewerkers, maar stelt dat "los daarvan het belangrijkste blijft dat de infovoorziening op orde is", aldus woordvoerder Michel van Erp. De woordvoerder stelt dat wij op gebied van informatievoorziening in Nederland nog een hele slag hebben te slaan. "Duitsland is hier blijkbaar al lang mee bezig, misschien kunnen we daar eens iets van leren." Daarmee doelt hij op de twijfel die er onder zijn achterban heerst om zich te laten vaccineren. Uit een eerdere peiling van NU '91 bleek dat een derde van de ondervraagden zich niet wilde laten vaccineren en een zelfde aantal twijfelt. "Er is een tal van vragen waar mensen mee zitten, die we serieus moeten nemen", zegt van Erp. En daar is nog maar kort de tijd voor, rekent hij, als er vanaf 8 januari wordt gestart met inenten. "Het vaccin is de enige oplossing om uit pandemie te komen, en als we sneller kunnen starten is dat mooi meegenomen. Maar we hebben nog een hele slag mensen te informeren, de zorgmedewerkers omdat die eerst aan de beurt zijn, maar uiteindelijk de hele samenleving."
- **ActiZ** is blij dat er nu duidelijkheid is over de vaccinatiedatum. "Hier kunnen we op koersen en we staan er klaar voor", zegt woordvoerder Eric Bosman. Op de vraag of het vervelend is dat Nederland later begint dan andere landen: "Het moet vooral zorgvuldig gebeuren. Het is vooral belangrijk dat medewerkers er vertrouwen in hebben." Wel kijkt de sector uit naar de verlichting die de vaccins moeten brengen. "De ouderenzorg staat enorm onder druk. En in tegenstelling tot de ziekenhuizen kunnen wij niet afschalen. We hebben nog wel vragen over wat er gebeurt nadat het personeel is gevaccineerd. Hoe moeten we bijvoorbeeld omgaan met medewerkers die het vaccin weigeren? En hoe gaan we dan om met bezoekende familieleden die niet zijn gevaccineerd. ActiZ verwacht dat het gebruik van beschermingsmiddelen in de ouderenzorg nog wel een tijd nodig blijft.
- **Ouderenorganisatie ANBO** meldt dat een derde van de 65-plussers wil dat het kabinet duidelijker communiceert over de coronavaccinatiedatum. "Er worden keer op keer verwachtingen gewekt bij ouderen, die dan later weer moeten worden bijgesteld", aldus een woordvoerder. "Het beleid zwakt. Informatie over wie als eerste gevaccineerd worden, over de datum waarop gestart wordt met inenten, over het type vaccin en over de logistiek wijzigt continu. Je loopt het risico dat mensen die in principe bereid zijn een vaccin te nemen, nu afhaken door alle onduidelijkheid." Volgens ANBO zijn veel senioren bereid om zich te laten vaccineren. "Ze hebben er ook begrip voor dat het wellicht wat langer duurt voor ze aan de beurt zijn. Maar heldere communicatie daarover is wel heel belangrijk." Het beleid over wie als eerste een vaccin krijgt aangeboden en wanneer begonnen wordt met inenten is de afgelopen tijd meerdere malen gewijzigd. Op dit moment is het plan dat eerst medewerkers van verpleeghuizen, instellingen in de gehandicaptenzorg en de thuiszorg aan de beurt zijn.
- **Valente** twittert: "De eerste groep die wordt opgeroepen bestaat uit medewerkers van verpleeghuizen, gehandicaptenzorg, wijkverpleging en Wmo-ondersteuning." Dus ook medewerkers daklozenopvang, beschermd wonen en vrouwenopvang @hugodejonge @MinVWS @GGDGHORNL?"
- De GGD kiest voor zorgvuldigheid en veiligheid in plaats van snelheid bij het vaccineren tegen het coronavirus, zegt **Sjaak de Gouw, directeur van de GGD GHOR** in het televisieprogramma Op1. "We hebben een lange traditie van vaccineren en dat doen we via een bepaalde procedure die we ook nu willen volgen. Op 24 december komt de bijsluiters en dan weten we welke doelgroepen we als eerste kunnen uitnodigen. We kunnen dan de systemen regelen en de callcentra op orde brengen. We kiezen hierbij liever voor zorgvuldigheid en veiligheid dan snelheid, zodat we straks niet hoeven te denken 'oepe's' als er dingen misgaan. We leren nu ook bijvoorbeeld van Engeland. Mensen zijn daar flauwgevallen. Dat is iets waar wij nu rekening mee kunnen houden." De GGD wil de eerste week gebruiken om te kijken of alles goed loopt. "Er zijn verschillende manieren van prikken van de vaccins en we hebben nog nooit een situatie gehad waarin naast de minister ook de werkgevers ons vragen om de vaccinatie te organiseren. Wat we nog niet weten, dat willen we in de eerste week uitproberen", aldus De Gouw.
- Ontlast het ministerie van Volksgezondheid en zet het leger in bij het vaccinatieprogramma. Daarvoor pleit **crisisexpert Gert-Jan Ludden**. "De krijgsmacht weet als geen ander hoe om te gaan met een logistieke operatie als deze", zegt hij in EenVandaag. De politiek is nu aan zet, zegt Ludden, die ook lange tijd officier was bij de landmacht. "Minister Bijleveld

moet nu met haar vuist op tafel slaan en tegen Rutte en De Jonge zeggen: 'Laat mij dit varkentje maar wassen, dan hebben jullie je handen vrij voor andere complexe taken'."

- **Vakbond FNV** zegt dat "al heel lang duidelijk is dat het vaccin eraan komt". "We hadden ons hierop voor kunnen bereiden", aldus een woordvoerder. In andere Europese landen, zoals het Verenigd Koninkrijk en Duitsland, wordt eerder gevaccineerd dan in Nederland. De vakbond zegt dat het zorgpersoneel in de steek wordt gelaten. "Dat betekent voor hen dat zij straks weken onder extra hoge druk moeten doorwerken." Ook mensen die als gevolg van de crisis geen baan hebben worden door het kabinet in de steek gelaten, meent FNV. "In Duitsland is al een rouwkaart, die hebben we hier nog niet gezien. Daar hebben we bij het kabinet al op aangedrongen in een eerder overleg. Het kabinet heeft wel gezegd welke groepen gevaccineerd worden, maar het is niet precies duidelijk wie wanneer het vaccin krijgt."
- **Vakbond CNV** zei begin december al dat het vaccinatiebeleid van het kabinet tekortschoot en riep op tot een grootschalig vaccinatieplan. "Het inenten van miljoenen mensen is een immense, ongekende operatie zoals nooit eerder vertoond in Nederland. Het kabinetsplan sorteert daar echter nauwelijks op voor", zei CNV-voorzitter Piet Fortuin toen. Dat beeld is nog steeds actueel, aldus een woordvoerder. "De logistiek komt te traag op gang." Vakbond De Unie vindt het vaccineren een overheidskwestie en wil verder geen commentaar geven, omdat nog te veel onzeker is.
- **Reisorganisatie ANVR** hoopt dat het vaccineren spoedig verloopt, en dat er dit voorjaar, en in ieder geval in de zomer weer gereisd kan worden. "We hopen dat we zo snel mogelijk en verantwoord weer met reizen kunnen starten", aldus een woordvoerder. Tegelijkertijd vindt de organisatie dat enkel gezondheidsinstellingen zich moeten bezighouden met het vaccineren, en dat dat zorgvuldig moet gebeuren. "Of Nederland nou een week eerder of later begint, maakt geen groot verschil. Het gaat nog wel even duren voordat er 17 miljoen mensen zijn ingevuld." Ook is het voor de reissector bepalend hoe snel andere landen hun inwoners kunnen vaccineren en ook weer Nederlandse reizigers toelaten.
- **De Raad Nederlandse Detailhandel** pleit voor het zo snel mogelijk vaccineren van de hele bevolking. Anders komen er straks problemen met mensen die al gevaccineerd zijn en misschien geen mondkapje meer op doen in de winkelstraten. De koepelorganisatie van brancheverenigingen van winkeliers vreest dat bijvoorbeeld ouderen die straks gevaccineerd zijn, denken dat ze vanwege de vaccinatie zonder mondkapje op pad kunnen gaan. Eus Peters, directeur van de koepelorganisatie, zegt: "De doorlooptijd van het vaccineren kan niet snel genoeg zijn voor winkeliers. Anders krijgen we straks issues in winkels met mensen die wel gevaccineerd zijn en het dragen van mondkapjes."

Reacties politiek

- **PVV-fractievoorzitter Geert Wilders** vindt dat De Jonge "klungelt" en spreekt van "amateurisme". "Ik kan niet anders concluderen dan dat Nederland er weer achteraanloopt." Hij spreekt van een 'blamage'. Hij wijst erop dat de minister steeds heeft gezegd dat 'alles klaarstaat om te vaccineren'. Alleen moet het callcenter voor afspraken nog worden ingericht en het ICT-systeem nog getest. Sommige GGD's zijn nog op zoek naar projectleider vaccinatie. Ook moeten er nog bescrisps worden opgesteld. Hij wijst verder op landen die eerder beginnen. Later meldt Wilders op Twitter: "Bij een normaal bedrijf had deze minister al tien keer zijn biezen moeten pakken."
- **PvdA-fractievoorzitter Lodewijk Asscher**: "We moeten zorgvuldig zijn, zegt de minister. Maar doen de Duitsers het dan minder zorgvuldig? Of de Belgen? Al die andere landen?" Hij vindt dat de minister morgen "de beste mensen" bij elkaar moet zetten om sneller te beginnen.
- **SP-fractievoorzitter Lilian Marijnissen**: "Waarom hebben we nu nog geen IT-systeem? We weten dit al maanden. Zijn we weer te laat begonnen? We hebben maar één oproep: dit mag niet misgaan."
- **GroenLinks-fractievoorzitter Jesse Klaver**: "Wanneer is de opdracht gegeven om het IT-systeem te bouwen? Iedere dag kan het verschil maken."
- **Kamerlid Femke Merel van Kooten**: "Gekmakend dit. @hugodejonge maakt fout op fout op fout. En staat nu blijkbaar de Kamer te misleiden. En GGD-directeur heeft het nu bij #Op1 over 'zorgvuldigheid & wachten op bijsluitertbv selectie doelgroepen'. Wat is hier nu echt aan de hand?"
- "Kunnen we niet eerder starten met bijvoorbeeld een pilot?", wil **VVD-fractievoorzitter Klaas Dijkhoff** weten. "Eerder starten, ook met een kleine groep, heeft grote waarde. Het is een signaal." De administratie kan dan later op orde gebracht worden.
- Volgens **D66-fractievoorzitter Rob Jetten** ligt het vooral aan de logistiek. "Waarom zijn die voorbereidingen niet eerder begonnen", wilde hij weten.
- "Kunnen we toch niet sneller beginnen?", vraagt **CDA-fractievoorzitter Pieter Heerma** zich af. En wat is er precies tussen 24 december en 4 januari gebeurd.
- **ChristenUnie fractievoorzitter Gert-Jan Segers** vindt dat de aanpak nogal 'omslachtig' klinkt. Segers vreest dat deze administratieve processen vertragend werken.
- **DENK-kamerlid Tunahan Kuzu**: "Een rekensommetje voor Nederland op basis van de openbaar gemaakte prijzen in België. 465 miljoen 341 duizend euro Gezicht met monocle. Alleen voor Nederland dus. Dat is lekker cashen voor de #BigFarma #Vaccinatie #vaccinatieplicht #vaccinatiebewijs."

Hoe wordt naar de overheid gekeken?

- **Economen Coen Teulings, Bas Jacobs, Barbara Baarsma, Roland Bal, Robin Fransman, Jan Kremer en Ira Helsloot** schrijven in NRC dat het kabinet 'nog altijd' niet duidelijk maakt wat zijn coronastrategie is. Sinds de uitbraak van het coronavirus lijkt de strategie te zijn verschoven van het beschermen van kwetsbaren en het voorkomen van overbelasting van de zorg naar het weren van het virus bij alle Nederlanders. De auteurs denken dat het mogelijk is om

met gerichte maatregelen de risicogroepen en mensen die ongerust zijn veel beter te beschermen. Bijvoorbeeld door toegang te geven tot coronavrije zones en veilige momenten in winkels (en andere plekken), en kwetsbare mensen te ondersteunen met vouchers voor veilig taxivervoer, vervangende huisvesting, maaltijdservice of uitkering zodat zij niet naar risicovolle werkplekken hoeven. "Het kabinet moet transparant zijn over het gevoerde beleid. De ingrijpende lockdownmaatregelen zijn afgekondigd zonder duidelijk te maken welke coronastrategie erachter zit, waarom die maatregelen nodig zijn, en waarom grootschalig testen en meer risico-gestuurd beleid steeds worden genegeerd. Coronabeleid met de hamer maakt nu meer stuk dan ons lief is", concluderen de auteurs.

- **Oud-minister Ronald Plasterk** schrijft in column in De Telegraaf dat het beroep op de Grondwet waardoor de kerken niet te maken hebben met de coronamaatregelen terecht is, 'al is het wel een gekke kwestie'. Het gaat niet om de grondwettelijke vrijheid van godsdienst, waar media vaak naar verwijzen, maar het gaat om artikel 6 lid 2. Daar wordt duidelijk dat regels gesteld kunnen worden, maar alleen buiten kerkgebouwen om.
- Volgens 62% van de deelnemers aan de **Stelling van de Dag van De Telegraaf** zijn de regels rond de winkelsluiting 'onduidelijk'. Ruim drie kwart van de respondenten noemt de sluiting van winkels als HEMA en Wibra 'verstandig'. Toch wringt het ook bij veel stemmers: "Waarom mag het Kruidvat wel gewoon openblijven en de HEMA niet, ze verkopen praktisch dezelfde zaken", reageert iemand. Dat de weekmarkten open zullen blijven, noemt een piepkleine meerderheid van de respondenten 'een goed idee'. Veel tegenstanders denken dat bezoekers de wekelijkse markt gaan zien als een 'uitje'. Sommigen constateren dat op de markt bijna niemand een mondkapje draagt. Anderen zien weer minder gevaar, omdat markten in de openlucht zijn.
- Uit de zesde **coronapeiling van corona.breda.nl** (van 19 tot 30 november) onder 2.500 inwoners blijkt 96% van de respondenten de maatregelen [tijdens de gedeeltelijke lockdown] naleeft. De respondenten geven hun leven in november gemiddeld een zeven. 26 % geeft aan zich wel eens tot vrijwel altijd eenzaam te voelen. Dit is een toename vergeleken met het begin van de coronacrisis en de periode daarvoor. Activiteiten die men minder is gaan doen zijn het afspreken met vrienden en familie, winkelen en een bezoek aan het theater, bioscoop of museum (79%). De respondenten zijn tijdens de crisis meer gaan wandelen (42%) en meer gaan fietsen (22%). Een sport die men veel minder is gaan beoefenen is fitness (40%). Het merendeel van de inwoners (79%) vindt dat de adviezen bij recreatief sporten (heel) goed worden opgevolgd. In supermarkten en andere winkels zijn minder mensen positief. (Bijna) de helft vindt dat de adviezen hier goed worden nageleefd. Ongeveer negen op de tien vindt dat het alcoholverbod na 20.00 uur (heel) goed wordt opgevolgd. Een derde denkt dat we in Nederland nog 4 tot 6 maanden 1,5 meter afstand moeten houden, een vergelijkbare groep heeft het over een periode van 6 tot 12 maanden. Ten opzichte van de periode juni tot half september hebben in september tot half november meer mensen coronagerelateerde klachten (18 tegen 21%) en laten zij zich ook veel vaker testen (61 tegen 96%).

Vertrouwen in de maatregelen -communicatie over vaccins

- **Oud-RIVM-topman en emeritus hoogleraar vaccins aan het LUMC Ben van der Zeijst** zegt over de website www.coronavaccinatie.nl: "die website snapt geen normaal mens". Hij noemt de huidige informatievoorziening over het vaccin 'amateuristisch'.
- **Bas van den Putte, hoogleraar gezondheidscommunicatie aan de UvA**, vindt dat de overheid het moet houden bij het geven van goede, eerlijke informatie: "Je moet als overheid vooral kijken welke informatie die leeft in de sociale bubbel niet klopt en dan ga je uitleggen hoe het in werkelijkheid zit."
- **Herman van der Weide, voormalig programmamanager vaccinatie bij de pokkenpandemie en Mexicaanse griep**, vindt het niet goed dat tot nu toe vooral via de pers over het vaccin wordt gecommuniceerd. "Je moet mensen zelf aanspreken, maar nu gaat het via de media. Dat is niet oké. Mensen moeten het gevoel krijgen dat ze worden gezien."
- **VVD-Kamerlid Hayke Veldman** deelt de zorgen de deskundigen. "Een brede publiekscampagne vraagt ook om een brede inzet van middelen. We zien dat met name op social media allerlei indianenverhalen rondgaan. Als mensen vinden dat 'er wel wat in zit' heb je een extra inspanning nodig om ze aan de goede kant van de streep te krijgen."
- **PvdA-Kamerlid Lilianne Ploumen** had ook graag gezien dat eerder was begonnen met voorlichting. "Minister Hugo de Jonge is veel te laat met een campagne, die had al in de zomer moeten starten."